

VÄSIMATUD VÄGILASED

Uku Masing, Vello Salo. Vaimusõdurid viletsuse ajal. Tartu: Ilmamaa, 2013. 239 lk.

Aastatel 1969–1985 vahetasid Uku Masing (1909–1985) ja Vello Salo (1925) läkitusi: 53 kirjutas Salo, 39 Masing. Algul põhjalikke, hiljem lühikesi ja harva (viimasel viiel aastal neli kirjakest, lk 203–207). Vaimukas stiilis – Salo teatab 22. detsembril 1972: „Tahaksin kord ptk. 1–11 illustreeritult välja anda. (Mustvalges muidugi, värvireproduktioonid maksavad hingehinda – kui mitte mitme hinge oma. Mõned müüvad oma hinge nüüd ju imeodavalt)” (lk 79).

Tõeliselt tahke roog. Maitseprooviks pakun, mida Masing kirjutab 27. mail 1970: „Ei saa minust Psalmide tõlkijat kunagi, sest mu meelest on väga vähe selget. Suur hulk heebrea sõnu pole nõnda tõlgitavad, kuis käsib Köhler või keegi muu, mõnele võimatu leida üldse vastet. Ja tekst ju kohati selline, et võib panna oigama valjusti. Muidugi, nõnda tehtav nagu see Gilgameš. Mees ei tea originaalist midagi, muserdab kokku tõlgete tõlke. Tema arust kõlbab. Küsiti küll, mida arvan. Arvasin, et mina küll ei sõandaks hakatagi, ka siis mitte, kui käes oleks terviklikum tekst. Ei ole ju

võtta muid sõnastikke kui Delitzsch ja Bezold – ja akadi sõnade tähendused enamasti veelgi lahtilagunevamad kui heebrea omad. Mis siis veel Ugariti! Ei ole *īāraš* ainus sõna, mille kallal ma norinud. Sääraseid ehk sadakond. Ja üks kahtlus hullem teisest! Mis eraldab viimati *neḫeš*, *našāmā*, *rūāh*? Kas arvati juba ± 1000, et igal inimesel on *rūāh*? Kui mitmest „hingest” räägiti üldse? Neid igatahes oli mitu! Ei tea ju keegi öelda sedagi, mis kunagi oli meie „vaim”! Terve rodu taolisi sõnu meilgi. Ja sõnastikuga pole lugu parem palju. Kui isegi kogu maailma sumeroloogid ei saa hakkama sõnastikuga, mida loota, olgu või läänemeresoome keelte kohta! Olen tige laiskurite ja lõõpivate pääle, igasuguste fonemaatikute, semiootikute, generatiivsete jne. [---] Nõnda mu „tehtavaid” töid on paarisaja ümber. Poleks aega magada ega süüa!” (Lk 23–24.)

Salo on teinud tänuväärse töö. Kohalikesse noorkirjanikesse suhtus Masing tõrjuvalt – 26. mail 1972 kirjutab: „Meil on noori (seegi, kes sai Possevino), kelle eluülesandeks hankida aadresse, kirjutada, nuruda, musteldada ning siis omavahel ja teistele kelkida, mis nad kõik saanud pitsitada välja. Sest ena-

miku nõnda kokkukraabitust nad ei kasuta või ei oskagi kasutada. Siin nad käivad „konsulterimas” endale kokku artikleid või taolist. Pole tähtis, et materjal saadud *persona ingrata* käest, nende jutud trükitakse. Trükiste varal jälle võivad musteldada endale mujalt jne. Omaette liik spekulatsioonist see asi mu meelest, ei põrmugi parem muist kavalaist äritsemisist. Põhjalik ka veel. Tunnistab, näiteks, peaaegu otse, et pärast mu surma saab koostada valiku mu luuletusi, mis praegu muidugi võimatu jne” (lk 66, veel otsesemalt lk 83).

Peaaegu kõigis kirjades on juttu haigustest ja tülpimusest. Masingut vintsub tervis pidevalt, ent ka Salot, kes kirjutab 13. aprillil 1971: „See oli veel proovitrüki puhul. Minu süü igatahes, et seda tollal lähemalt luubi alla ei võtnud: kõvema kisa puhul oleks ehk ikka midagi tehtud. Olin küll tollal parajal ajal tiisikusega pikali, nii et teatav vabandus olemas” (lk 43). Kevadisel pööripäeval 1977: „Jõuluks pingutasin närvid üle ja veetsin vaheaja voodis, kuid õieti pole veel jalule saanud. Semester on lühike ja rängatempoline, kirju kuhjund nii et mõtleminegi ajab hirmu peale” (lk 139), sarnaselt veel viimases kirjas (lk 207). Mõlemad rängeldasid üle oma jõu.

Objektiivselt on tegemist kahe viljaka vaimuvägilasega, kuid kirjades on rohkem juttu tõrgetest ja pooleli jäävast. Üks Masingu tolle aja väärika- maid tellimusi oli Iisrael–Juuda peatükk Saulist Sidkijani NSV Liidu Teaduste Akadeemia kolmeköitelisse Vana-Idamaade ajalukku, mille väljaandmine ei edenenu ega edenenud; lõpuks jäigi ilmumata (lk 159). Ent ka Salo doktoritöö ei saa ega saa trükitud. Masing kirjutab 2. aprillil 1973: „Soovin, et jõuaksite doktoritöö kallale – ja ma saaksin lugeda seda üsna varsti. On ju küll sedasi, et inimene tähtsamad tööd lükkab ajaks, mil ta saanud toime pisikesed. Mulle tundub sageli, et nõnda ei tule aega tähtsamaile iialgi. Päälegi hoo-

litsevad „sõbrad” ehk ekspluataatorid (kes vahel ei häbene end tituleerimast „jüngreiks”) enamasti (pool)teadlikult, et inimesel oleks võimalik teha ainult tühjätähja. Nähtavasti kardavad, et „õpetaja” teeb tähtsad asjad ning ei jää jüngerile midagi. Pole neil aimugi, kui palju tähtsaid asju on tegemata ja jääb nendesuguste pärast, kes ei läbe süüa ühestki heinakuhjast, vaid ainult tõmbavad ringi sinnatanna nende vahel ja oma vigaste konspektidega konspektidest aina suurendavad segadust” (lk 85). Sama ootus 25. juunil 1980 (lk 178), 24. septembril 1980 (lk 185) ja 4. septembril 1981 (lk 196, 197). Ent Salo dissertatsioon jääbki tal nägemata.

Pole suurt vahet, et üks oli siin- ja teine sealpool raudset eesriiet. Postiga on kogu aeg jamad, vabas maailmas aina streigitakse, trükised ei taha ei siia ega sinna pärale jõuda: „Millegipärast ei olnud Ariste „Keelekontaktid” veel Raunani jõudnud. Üllatuste vältimiseks tellisin telefoni teel Rootsist fotokoopia talle – aga oli nüüd seda pa-handust vaja?” (lk 194). Kuid nemad ei tee sellest välja – 1983. aastal saadab Salo „jõulutervituseks kuldpeekri öndsailt Sumeri mailt”, kuigi „Nüüd ei tea ma aga midagi tõlnereist ja nende kommetest ega oska arvata, kas mu karikas Teieni jõuab; loodan vaid” (lk 205).

Mõlemad on kangelaslikud üksik-üritajad. Masing kirjutab 14. veebruaril 1970: „Ühtki abilist ka pole loota, sest inimesed otsivad võimalusi vaid: kuidas ruttu kuulsaks (= rikkaks) saada” (lk 18). Salo järg pole parem – veel 4. septembril 1981 kirjutab Masing talle: „Loodan, et Teil vahel või edaspidi läheb kuidagi paremini ja vähema vaevanägemisega. Kurb oli see pilt Teie elamisest ehk olemisest, mille sain kujutella endale. Miks küll peaks olema maailmas nii palju logardeid neilgi paigul, kus leidub midagi tehtavat! Soovin muidugi kõigest südamest, meelest ja väest, et vähemalt abiliste suhtes lugu

võiks paraneda ja – doktoritöö poolest-ki!” (lk 197).

Mehed aktsepteerivad aupaklikult teineteist, ka siis, kui on eri meelt. Paar näidet. Masing 22. mail 1971: „Kuid see mu kirumine ei toimetagi midagi, mind võib kahtlustada salakavala kristlasest ironiseerijana – ja kõik. Kui inimene tahab uskuda Jungi ja matriarkaati ja initsiatsioone, midagi ei aita” (lk 46), Salo aga heinakuu 15-ndal 1977: „Kala asjus ei oska minagi praegu kosta, kuid selles ja taolistes asjades on Jungi arhetüüpidel kindlasti ütlemit – selles mõttes, et tema intuitsioon on õige” (lk 143). Nad jäävad vastandlikele positsioonidele ka olulistest küsimustest – Salo peab psalme väga tähtsaks, Masing aga ei varja oma suhtumist, kirjutab 31. jaanuaril 1971: „Psalmid mulle meeldivad vähe, tunduvad enamasti samuti akadeemias koostatud teoreetilised palved nagu enamik sumeri müüte. [---] Ma ei salli hästi psalme, Dahood teeb nad veel meelevastasemaks” (lk 28, 30).

Salo kirjutab 13. aprillil 1971: „Teie artikli kohta ei oska midagi kosta, sest minule tundmatuid asju leidub seal üleliia” (lk 38). 22. detsembril 1972 põhjendab ta oma pikka küsitlemist: „Muidugi, luuletaja ei saa end viimase lugeja tasemelle alandada. Kuid kas ta peab kirjutama vaid vähestelle? Kas võtab krooni ta pärlist, kui kogu lõpus leiduks n.ö. mitte-olemasolevate sõnade sõnastik? Ridala tegi seda kord, kuid ka Underi „Kogutud luuletuste” sabas leidub. Viimasel juhul liig kasinalt – kogesin seda itaalia keelde tõlkides, kui pidin poetesile saatma leheküljepikkuse loetelu” (lk 76). Samuti huvitavad Salo persoonid – 1979. aastal kirjutab: „Ning kui ma nüüd liig uudishimulik pole: kes oli Udres Parik(as), kes Helmi? Ja kas tulusel rattal on ühist muuga peale päikese ja Jakobuse eluratta? Ja miks 68? Ja ... Aga ega küsimistele tule lõppu – ning ma ei taha oma „negatiivse sünnipäevakingitusega” ka nii hirmus liiale minna.

Teisest küljest: olgugi et iga kunstiteos elab omaette elu ning kutsub eri isikutes esile vägagi erinevaid mõtteid, ikkagi on põnev teada, millele mõtles autor teose sündides. Õigem ka avada võtme-ga tõlgendajate muukraua asemel, arvan” (lk 151–152).

Ent erudiit Madis Kolk peab kiiduväärseks, et publikatsioon on neitsilik: „võib mõista ka toimetaja Mari-Liis Tammiste otsust jätta raamat viidete ja kommentaarideta. Tõepoolest, kommenteeritavat oleks raamatus kuhjaga ja see läheks kohati liiga spetsiifiliseks – lugeja, keda see kõnetab, teab taustainfot ise ja keda ei kõneta, tõenäoliselt ei huvitukski.” Kuigi isegi tema möönab, et „väike viidetega kaasaaitamine ei madaldaks raamatu hermeetilist elitaarsust trendist tunnustatud elulookirjanduse tasandile”.¹

Eks ta õige ole. Mida ma sellest saan, et tean ise, keda Masing mõtles 31. märtsil 1971: „On siin üks teoloogki, kes R. Lulli töö teinud uuesti (Lulli ta küll pole lugenud) ja väidab, et oma süsteemis iga mõiste asemele võib panna valemi. Säärased abhidharmistid (nõnda ainult mina nimetan neid) ajavad mulle päale õudusetunde. Ei tea kuulmisel või lugemisel, kas olen idiot või hakkab minema hulluks” (lk 36)? Või seda, keda 14. novembril 1971 mõeldud: „... see diktaator, kes väitis, et ainult tema teab, kuidas vaja ortodoksia säilitamiseks ja kindlustamiseks, ei olevat enam ainuvõimas” (lk 54)? Võib-olla on parem, kui ei saa pihta, nagu 14. veebruaril 1970 kirjutatud passusele: „Muide, sain kunagi jaanuaris ka Teie kirja mulle (15. IV), mille päris kirja saaja oli „unustanud” toomata ja tõi siis arvates aja sündsaks tunda kahjuröömu, kui mind riivanuks, et ma pole ainus eestlasest vanatestamentlane! (Eks inimene ikka oleta enda järgi! Ta ei usu eluilmaski,

¹ M. Kolk, Vaimusõdurite tagalataktikad. – Sirp 2. VIII 2013.

et sooviksin selliseid umbes pooltosinat või rohkem – kuid muude alade jaoks peaks ju ka jääma inimesi!) Nõnda siis!” (Lk 16.) Kauga enam nagunii ei kulu, kuni kõik, kes toda aega isiklikult mäletavad, on läinud mullatoidule.

Ent kui „kommenteerimistööst on loobunud – jäägu see tulevaste uurija-

te teha” (lk 229), siis võib põhjus olla, et praegusel viletsusejärgsel ajal ei ole Eestis veel orientalisti, kes kirjavahetuse sisulisest küljest jagu saaks.

TOOMAS PAUL